

Не можу не рекомендувати - надзвичайно цікаву статтю та приведені дані в ній, в тому числі й статистичні. Цей матеріал було підготовлено «Історичною Правдою», саме до урочистостей - 1025-річчя хрещення Русі князем Володимиром.

В статті йдеться про те, як Київська митрополія Константинопольського патріархату перейшла у підпорядкування патріарху Московському і що з цього вийшло...

Натомість, нижче приведений матеріал «пояснює» історію виникнення та роль Московського патріархату а свіжі, статистичні дані – дають «картину» по віруючих, практично, усієї України та, майже по всіх, наявних, в ній - конфесіях.

Безперечно, що історичні факти, приведені у статті - будуть корисними не тільки для Членів нашого Роду, особливо тих, що сповідують Православ'я, але й для широкого читацького загалу...

*Голова громадської організації «Наш Рід»,
випускник історичного факультету УжДУ - Ю. Ключівський*

Історія і сучасність українського православ'я. Статистика

[\(http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/25/131816/\)](http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/25/131816/)

Християнські єпархії існували в Україні задовго до Володимира - і вони були підпорядковані Константинополю. Йдеться насамперед про дві єпархії: Скіфську в районі нинішньої Одеси й Херсонську - в Криму. Вони припинили існування в V ст., коли розпочалося Велике переселення народів.

988 рік: Константинополь - материнська церква для Києва

Володимир прийняв християнство від Константинополя тоді, коли розкол між західним і східним обрядом ще не відбувся, хоча вже розпочався. В той же час у Русі діяла й місія Риму - католики намагалися християнізувати печенігів. Половців натомість християнізував Київ.

Перший митрополит Київської імперії був грек - Михаїл. Перші єпископи теж приїхали з Візантії, очевидно слов'яни: серби, болгари, македонці. Саме вони керували у новостворених єпархіях: від Перемишльської (нині Польща) до Суздальської (нині Росія).

Біля Києва створили дві дрібніші єпархії: Юрійську (нині Біла Церква) й Білгородську (нині селище Білгородка Києво-Святошинського району, улюблене місто Володимира Хрестителя), щоб зручніше було висвячувати нових єпископів (для висвячення потрібна участь мінімум двох-трьох єпископів).

1051 рік: Перша спроба автокефалії

Уже тоді Київська митрополія намагалася досягнути автокефалії (від грецького «кефале» – голова й «аутос» – сам), тобто повної церковної незалежності.

В часи Ярослава Мудрого собор (зібрання духовенства й мирян) обирає митрополитом не священика з Візантії, а свого Іларіона – з Лаври. Константинополь його не визнає...

В середині XII ст. відбулася чергова спроба утворити автокефалію. Цього разу митрополитом став філософ і богослов Климент Смолятич із Київщини. Зрозуміло, що Візантія його теж не прийняла.

1325 рік: митрополит переїздить до Москви

Коли Київ ослаб від князівських міжусобиць, отримати власну митрополію захотіли Галич і Суздаль. Константинополь нікому з них митрополії не дав, і центром величезної православної території від Білого до Чорного морів і далі залишився Київ.

У 1240 році, після штурму Батия, Київський митрополит чи то загинув із рештою киян під руїнами Десятинної церкви, чи то покинув місто. Наступні митрополити Київські і вся Русі все частіше навідується до Володимира-на-Клязьмі й Суздаля, поближче до орди. Тамтешня влада, отримавши дозвіл від Золотої Орди, керувала Києвом і прилеглими землями, претендуючи на «київську спадщину» й потребуючи ще й духовного обґрунтування своїх амбіцій.

Тому Київський митрополит живе то в Києві, то у Володимирі, а з 1325 року Іван Калита запрошує його до Москви – той там і мешкає, зрідка навідуючись до Києва. Тоді ж, на початку XIV ст., Константинополь дає «другому Києву» – Галичу – митрополію, але з приходом на наші землі поляків та хиріє й зникає.

Натомість Москві митрополію не дали - мовляв, у вас і так митрополит Київський по півроку сидить. Ця обставина змусила православних України і Білорусі оголосити, в 1415 році, на соборі, про потребу обрати нового митрополита, який би мав своєю резиденцією Київ. Це було вигідно й політично, бо таким чином Велике князівство Литовське підкреслювало окремішність Західної Русі від Русі Московської.

1448 рік: два митрополити - Київський і Московський

У 1439 році найвищі ієрархи Грецької та Римської церков, зібравшись на собор в італійській Флоренції, укладають унію – акт про з'єднання обох гілок християнства. За участь у цій акції собор московських владик проганяє тодішнього митрополита Ісидора, обравши замість нього рязанського владика Йону. Вселенський Патріарх не визнає цього обрання, і в 1458 році він призначає митрополитом Київським Григорія Болгарина.

У відповідь Григорія не визнає Москва. На зібраному Йоною в 1448 році соборі митрополити єпархій, які перебували на території, контрольованій московським князем, присягають «не відступатися від святої церкви Московської». В цьому документі вперше Руська церква називається Московською.

Таким чином, у 1448 році саме Москва розколола Київську митрополію, проголосивши власну автокефалію, яку Константинополь та інші церкви не визнавали 141 рік. Московські митрополити більше не претендують на титул «Київський», вони називають себе «Митрополит Московський і вся Русі».

Так у першому підручнику з історії – виданому за редакції Інокентія Гізеля «Синопсисі» – з'явився розділ «Откуда есть пошли на Руси два митрополита». Москва не визнає київського митрополита, Константинополь і Київ – московського. Це – початок протистояння Константинополя й Москви.

1589 рік: Московський Патріархат

В 1453 році під ударами турок-османів упав Константинополь. Москва оголошує себе «третім Римом», а через сторіччя вже замахується на патріаршество. Це було зроблено з політичних міркувань – у них навіть у документах так записано, мовляв, «цар-батюшка сказав, і ми приговорили».

У 1589 році до Москви приїздить Вселенський Патріарх Єремія II. Правитель Борис Годунов запросив його на перемовин про можливий переїзд із захопленого турками міста, але з'ясувалося, що патріарху пропонують «стародавню столицю» – Володимир-на-Клязьмі, а в Москві залишать власного митрополита.

Коли Єремія відмовився, світська влада тиском змусила його визнати московського митрополита незалежним патріархом. Митрополита ж Київського тим часом і далі затверджував Константинополь. Це всіх задовольняло, тим більше, що Київ де-факто користувався автокефальними повноваженням: собор обирав митрополита, а у Фанарі (резиденції Константинопольського патріарха) тільки видавали грамоту, якою підтверджували його висвячення.

Через турецьку агресію, патріарх сидів у своїй резиденції і без потреби намагався звідти навіть не виходити. Київському митрополитові натомість підлягала величезна територія – від Вільнюса до Білої Церкви, від Перемишля до Смоленська.

1620 рік: Єрусалимський патріарх висвячує митрополита

Після намагань Риму й Варшави запровадити в Україні унію (1596 рік) у національній еліті виникає чергова ідея про автокефалію – цього разу у вигляді Київського патріархату. Про це думали і князь Василь-Костянтин Острозький, і пізніше Петро Могила. Київського патріарха після копіткої роботи мали визнати всі ієрархи включно з Папою – це б дозволило тим, хто перейшов в унію, без проблем повернутися в лоно єдиної помісної церкви.

Тим часом, проблема уніатського розколу постала вже нагально – на початку XVII ст. унію приймає навіть Київський митрополит, і престол стає вакантний. Зрештою, у 1620 році Єрусалимський патріарх, який мав необхідні повноваження від Константинополя, таємно, під охороною козаків висвячує нового митрополита.

Потім унія перестала бути проблемою: після війни Хмельницького, коли українці дійшли до Вісли, її просто скасували. Показово, що українське духовенство категорично відмовилося присягати московському царю в Переяславі у 1654 році. До Москви на переговори їздила й духовна (не козацька і не міщанська) місія на чолі з богословом Інокентієм Гізелем – вони теж нічого не підписали.

Після укладення політичного союзу, Москва хотіла й союзу церковного. Особливо наполягав на цьому патріарх Яким (Савелов). Разом із московським царем він кілька разів звертався до Константинопольського патріарха, просячи його поступитися Москві Українською церквою, але згоди на це - не дістав.

1685 рік: влада віддає митрополію Москві

У 1667 році Польща й Московія ділять Україну по Дніпру, причому Київ із осідком митрополита теж відходить до Московської держави. Починаючи з митрополита Діонісія Балабана, який підтримав боротьбу за незалежність Івана Виговського, київські владики мешкають у тодішній державній столиці – Чигирині. Москва цих митрополитів не визнає, тому в Києві функції митрополита виконує «в. о.» – місцеблюститель митрополичого престолу. В 1684 році з Волині на Лівобережжя емігрує, рятуючись від поляків, тікає Луцький єпископ Гедеон Святополк-Четвертинський. Рюрикович, мученик за віру, та ще й сват тодішнього лівобережного гетьмана Івана Самойловича!

Місцеблюститель Лазар Баранович іронічно зауважив: «його хіба митрополитом Київським зробити, бо іншого йому місця немає». Так і сталося.

Наступного року Самойлович скликає собор, на який не з'являється майже все вище духовенство. Осередком опозиції цьому соборові стала Печерська лавра (адже санкції Вселенського Патріарха на вибори Гедеона Четвертинського митрополитом не було). Однак Гедеон, за якого на соборі проголосували віддані Самойловичу люди, їде на висвячення не в Константинополь, а до Москви. У листопаді 1685 року Московський патріарх Йоаким висвячує Гедеона на київський престол, взявши присягу «під послуханням у Константинопольського патріархату не бути і з-під його пастирства, за віддаленістю путі, відстати».

У той час проти Туреччини почав складатися християнський військовий блок (Польща, Австрія, Венеція) – й офіційний Стамбул дуже боявся війни. Московський дяк Нікіта Алексєєв пообіцяв візирю не приєднуватися до війни проти ісламу, після чого турецька влада змусила Вселенського Патріарха Діонісія IV передати Москві Київську митрополію з усіма її єпархіями.

1686–1987 роки: Константинополь віддав Київ і... схаменувся

У травні 1686 року Діонісій видав грамоту про передачу Української церкви під юрисдикцію Московського патріархату, взявши за це від московського посла 200 золотих червінців і 120 соболів. Через рік обурені грецькі єпископи позбавили Діонісія патріаршого престолу, але церковну автономію Україні так і не змогли повернути. З того часу в Фанарі не втомлюються говорити, що руські єпархії, які станом на 1589 рік входили до Київської митрополії – юрисдикція Вселенського патріархату.

Яскравий приклад дискусії про цю юрисдикцію – автокефалія Польської православної церкви. Після Першої світової війни православні ієрархи (переважно західні українці й білоруси) звернулися до Константинополя з проханням про автокефалію. 13 листопада 1924 року Вселенський Патріарх визнав автокефалію Польської православної церкви, аргументуючи у своїй грамоті, що приєднання Київської митрополії до Московського патріархату в 1686 році відбулося не за приписом канонічних правил, а тому Патріарх Константинопольський не визнає владу Московського патріархату на території стародавньої Київської митрополії (в тому числі в сучасних межах України та Польщі).

У 1948 році під тиском Московського патріархату та комуністичного уряду ПАПЦ «відмовилася» від ситуації 1924 року, натомість отримавши автокефалію від РПЦ, але цей акт не визнаний Константинополем.

УКРАЇНА - НАЙБІЛЬША ПРАВОСЛАВНА КРАЇНА СВІТУ?

За даними Держкомнацрелігій, станом на 1 січня 2011 року УПЦ (Московського патріархату), має 11952 парафії, УПЦ (Київський патріархат) - 4371. Разом, не рахуючи УАПЦ і УГКЦ (остання здійснює обряд за православною традицією) - **16 323**. Для порівняння: за даними російського міністерства юстиції, у вересні 2012 року на території Росії було **14 616** православних парафій (загалом у РПЦ включно з усіма закордонними церквами - 31 тисяча парафій).

У Румунській православній церкві станом на 2011 рік було **15 517** парафій. У Греції число православних громад складає приблизно 11 тисяч (разом Елладська і Критська церкви).

Чіткої статистики православних парафіян немає, але дані за кількістю релігійних громад (парафій) дозволяють стверджувати, що **Україна є однією із найбільших православних країн світу. Якщо не найбільшою.** Теоретично єдина помісна православна церква України була б найбільшою церковною інституцією православ'я.

Перелік церков, які є спадкоємцями Київської митрополії

УПЦ (неофіційно до назви церкви додають **Московського патріархату**) має у своєму складі **11952 релігійні громади** (тут і далі - одна громада може нараховувати від 50 до 500 і більше парафіян). Учаси Другої світової війни, як Українська автономна православна церква (визнавала юрисдикцію Московського патріарха) взяла участь у відродженні церковного життя.

З 1943 року, коли за сприяння Сталіна було створено Московський патріархат - частина РПЦ, спершу як Український екзархат, а з 1990-го - самоврядна церква з правами автономії. У 1992 році частина УПЦ перейшла до Київського патріархату.

УПЦ Київського патріархату - 4371. Заснована 1992 року внаслідок злиття УАПЦ і частини УПЦ. Хоче бути незалежною і від Константинополя, і від Москви. Веде переговори про визнання своєї автокефалії іншими православними церквами.

Патріарх УПЦ КП Філарет з 1966 до 1990 року був керівником Українського екзархату у складі РПЦ, з 1990 до 1992 - місцеблюститель патріаршого престолу РПЦ, один із претендентів на посаду патріарха Московського. З 1995 року має титул «Патріарх Київський і вся Русі-України».

Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) - 1190. Створена у 1921 році, значною мірою репресована у 1930-х. Під час Другої світової як частина Польської православної церкви взяла участь у відродженні церковного життя в Україні. Після війни - переважно у Північній Америці, в 1992 році взяла участь у

створенні УПЦ КП, в 1995-му зареєстрована як самостійна. Веде окремі переговори про об'єднання з УПЦ МП і Константинополем (на правах автономії).

УПЦ Канади - у 1989-му мала 290 громад, зараз **близько 100** громад. Заснована у 1918 році, в 1990-му перейшла в підпорядкування Константинопольському патріархату.

УПЦ США - близько **115** громад. Заснована у 1920-х. З 1995 року - самоврядна автономна церква у складі Константинопольського патріархату.

Польська автокефальна православна церква (ПАПЦ) - близько 230 парафій. Заснована у 1924 році Константинополем із православних українських та білоруських громад. В 1948 році перейшла до РПЦ.

Українська греко-католицька церква (УГКЦ) - 3646 громади (всі дані по церковним громадам вище - статистика Держкомнацрелігій станом на 1 січня 2011 року). Православні, які перейшли під юрисдикцію Риму, зберігаючи східний обряд. За кількістю вірних є найбільшою з усіх східних католицьких церков і другою після римо-католиків. Після Другої світової була силоміць приєднана до Московської патріархії, існувала у підпіллі.

Статистика релігійних громад в Україні

За даними Центру Разумкова, наприкінці 2010 року **51%** з релігійних громад на території України **були православними**. При цьому православні громади переважали лише у двох регіонах України: значно – в Центрі (62% від загальної кількості релігійних громад регіону) і незначним чином – на Сході (49%). На Півдні частка православних громад складала 44%, на Заході – 43%.

УПЦ МП складає **35% від загального числа релігійних громад** країни, УПЦ КП - 13%, УАПЦ - 3,5%. Греко-католицькими є 11% від усіх релігійних громад країни, римо-католицькими - 3%.

Протестанти (переважно євангельські баптисти, п'ятидесятники та Свідки Єгови) складають 29% від загальної кількості релігійних громад, причому в Донецькій і Харківській областях їхнє представництво є найбільшим (46% і 51% від загальної кількості громад регіону).

Інші дані по загальній кількості релігійних громад у країні: іслам - 3,5%, іудаїзм - 1%.

Розподіл православних громад за відсотками такий: УПЦ МП - 67% від загального числа православних громад, УПЦ КП - 25%, УАПЦ - 7%, інші православні - 1%.

Підготовлено:

Пошуковою групою ГО «Наш Рід», керівник – Ключевський Р.М..